

הזכות לבחור ולהיבחר

במהלך ההכנות לבחירות לכנסת ולראש הממשלה בשנת 1999 ייצגה עדאלה את ענייניהן של שלוש מפלגות – חד"ש, בל"ד ורע"ם – בפני בית המשפט העליון וועדת הבחירות המרכזית.

הדרישה לפסול את ח"כ עזמי בשארה ואת רשימת בל"ד

שני פעילי ימין פנו לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת וביקשו לפסול את מועמדותו של ח"כ ד"ר עזמי בשארה לראשות הממשלה ואת רשימת בל"ד מהשתתפות בבחירות לכנסת. השניים טענו, כי ח"כ בשארה הפר את סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת, הקובע כי בבחירות לכנסת לא ישתתפו רשימות מועמדים אם יש במטרותיהן או במעשיהן משום שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי. הם הסתמכו בעיקר על ראיון שנערך עם ח"כ בשארה ופורסם בעיתון "הארץ" ב-29 במאי 1998, ובו אמר כי על מדינת ישראל להיות "מדינת כל אזרחיה", וכי הפתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא בכינון מדינה דו-לאומית בשטחי ישראל ובשטחים הכבושים גם יחד.

עדאלה ייצגה את ח"כ בשארה ורשימת בל"ד בפני ועדת הבחירות המרכזית לכנסת, וציינה כי דבריו של ח"כ בשארה מעוגנים במצע מפלגתו מהיום בו נרשמה כמפלגה, והיו בתוקף כאשר הוא נבחר לכנסת ב-1996. גם אז הוא נבחר חרף נסיונות לפסול את מועמדותו. עדאלה טענה, כי בהעדר כל ראיה חדשה לכך שמצע המפלגה אינו עולה בקנה אחד עם הוראות החוק, הוועדה אינה יכולה לפסול את הרשימה.

ועדת הבחירות המרכזית קיבלה את

זכויות פוליטיות

עמדת עדאלה, וח"כ בשארה ובל"ד הורשו להשתתף בבחירות לכנסת ה-15. על החלטת הוועדה הוגש ערעור לבית המשפט העליון. בית המשפט דחה אמנם את הערעור, אך הוא לא ראה לנכון לזמן לדיון את ח"כ בשארה ו/או באי כוחו, וזאת על אף שבהחלטתו, התייחס בית המשפט לתוכנו של הראיון.

צנזורה על פרסומי הרשימה הערבית המאוחדת

יו"ר ועדת הבחירות המרכזית החליט לצנזר שני תשדירי טלוויזיה של הרשימה הערבית המאוחדת (רע"ם). מתשדיר שעסק בהתנגשויות אלימות בין שוטרים לבין מפגינים באום אלפחם הורתה הוועדה להשמיט את דבריו של ח"כ האשם מחאמיד. מחאמיד השווה את התנהגות כוחות הביטחון באום אלפחם לאלימותם של חיילי צה"ל בגדה המערבית. מתשדיר אחר הוציאה הוועדה קטע שבו נאמר כי הברווים בנגב חיים בטרור יומיומי מצד "הסיירת השחורה", החותרת לעקור אותם ממקומם, לפזרם ולגרשם מאדמותיהם. במילים "הסיירת השחורה" הכוונה היתה ל"סיירת הירוקה", שפועלת ככוח צבאי למחצה, בשם שמירת איכות הסביבה, ומחרימה שלא כדין עדרי חיים השייכים לערבים בנגב ובצפון, הורסת שדות זרועים ויבולים טרם הקציר, ומפרקת אוהלים. כל זה במטרה לאלץ את האזרחים הערבים בנגב לעזוב את אדמותיהם ולהתיישב ביישובים שהקצתה להם הממשלה.

יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת טען, כי התבטאויות אלו אינן חוקיות, וכי לטענתו יש בהן הסתה לגזענות וכלולה בהן קריאה שלא לציית לשלטון המדינה. זאת ועוד, הן מפרות את האיסור המפורש

המוטל על התייחסות לחיילים או לכוחות הביטחון בשידורי תעמולת הבחירות.

עדאלה פנתה לוועדה, מחתה על הצנזורה, ודרשה להחזיר לתשדירים את הקטעים שהוצאו מהם. בפנייה זו נטען כי השמטת הקטעים הללו והאיסור על הדיון בפגיעת כוחות הביטחון בזכויות האזרח מהווים פגיעה בעקרון חופש הביטוי, והם גורמים נזק לעקרונות הדמוקרטיים של בחירות חופשיות והוגנות ולזכות למתוח ביקורת על השלטונות. יתרה מזאת, טענה עדאלה, איסור זה אינו עולה בקנה אחד עם תקדימי בית המשפט העליון, שקובעים כי אפשר למנוע מראש ביטוי מסוים רק אם ישנה סכנה ברורה ומיידית שביטוי זה יפגע באינטרס הציבורי ויסקן את שלום הציבור. במקרה זה אין שום ראייה כזו, טענה עדאלה, ועובדה היא שדבריו של ח"כ מחאמיד כבר שודרו בטלוויזיה, ובביטוי "סיירת שחורה" כבר השתמשו דוברים ואישי ציבור אחרים, בלא שאירע דבר. עדאלה דרשה כי התשדירים ישודרו במתכונתם המקורית.

יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת דחה את פניית עדאלה.

ניסיון לפסול הצעת חוק בדבר שוויון האזרחים הערבים בישראל

הצעת חוק שהגישו שלושת חברי סיעת חד"ש בכנסת, מוחמד ברכה, עסאם מח'ול ותמר גוז'נסקי, ביקשה לקבוע את עקרון השוויון של אזרחיה הערבים של המדינה. בנובמבר 1999, בעקבות הגשת הצעת החוק, המליצו הן היועץ המשפטי של הכנסת והן היועץ המשפטי לוועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת לפסול אותה לאלתר בנימוק שהמילים "מדינה דמוקרטית ורב-תרבותית", שנכללו בהצעה,

שוללות את קיומה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי, ובכך יש משום הפרת חוק יסוד: הכנסת ורוח ההכרזה על הקמת מדינת ישראל.

הצעת החוק: "חוק יסוד: שוויון האוכלוסיה הערבית", קבעה כי זכויות האזרחים הערבים בישראל "יהיו מושתתות על ההכרה בעקרון השוויון". סעיף 2 להצעת החוק, שעורר את ההתנגדות, קבע כי מטרת החוק היא לעגן בחוק יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כ"מדינה דמוקרטית ורב-תרבותית".

בנובמבר 1999 כתבה עדאלה ליושב-ראש הכנסת, ח"כ אברהם בורג, וביקשה למנוע את המשך הצעדים לפסילת הצעת החוק. עדאלה ציינה, כי צעד כזה יהיה מנוגד לחוק, והדגישה, כי העקרונות שבוטאו בהצעת החוק מייצגים את רוח מצעיהן של המפלגות הערביות כולן. בהתחשב בכך שמפלגות אלו ממשיכות לפעול בכנסת, ההיגיון מורה שאין דבר לא חוקי בפעילותן. לפיכך, טענה עדאלה, הצעת החוק אינה ראויה שיפסלו אותה יותר משראויה לפסול את חברי הכנסת מטעם המפלגות הערביות.

בינואר 2000 החליט יו"ר הכנסת לאשר את העלאת ההצעה להצבעה במליאה. ההצעה נדחתה במליאה על ידי רוב חברי הכנסת.

הזכות לשלטון מקומי

בג"ץ 5734/99 עומר מבארכה נגד הרב יצחק עידן, ראש מועצת מזרעה, ואח'; העתירה הוגשה באוגוסט 1999; לבקשת בית המשפט היא נמשכה בספטמבר 2000

בכפר הערבי מזרעה, השוכן בצפון המדינה, חיים כ-4,000 בני אדם. עד 1996 נכלל הכפר במועצה אזורית, ולא היה לו מעמד מוניציפלי עצמאי. בשנת 1996, עם הגידול במספר תושביו, זכה הכפר למעמד

מוניציפלי עצמאי. הכהנה לקראת בחירות לרשות מקומית עצמאית מינתה הממשלה ראש מועצה, מועצה מקומית ממונה, וכמה בעלי תפקידים מינהליים. אלא שעד מהרה התברר כי אלה היו מינויים פוליטיים, שזכות הבחירה של תושבי מזרעה או רוחתם כלל לא עניינו אותם. בתוך שנה הודח מתפקידו ראש המועצה הממונה, איש מפלגת העבודה, לאחר שהוברר כי היה מעורב במעשי שחיתות. מזכיר המועצה, איש ש"ס, הפך לראש המועצה הממונה – למרות שבאותה עת כבר היתה המלצה לחזור ולחקור את מעורבותו שלו בשערוריית הכספים שבה היה מעורב ראש המועצה הממונה הקודם.

עד אוגוסט 1999 לא מונה איש למשרת מזכיר המועצה שהתפנתה. באוגוסט פורסם מכרז פנימי, שהופץ רק בקרב עובדי המועצה, רובם כאמור מינויים פוליטיים. המכרז לא פורסם בשפה הערבית. זמן קצר לאחר מכן קיבל ראש המועצה לתפקיד זה איש ש"ס נוסף.

באוגוסט 1999 הגישה עדאלה עתירה לבית המשפט העליון נגד ראש המועצה הממונה ומזכיר המועצה בכפר מזרעה. עדאלה דרשה כי המכרז הפנימי למשרת מזכיר המועצה יבוטל, וכי מכרז זה וכל המכרזים בעתיד יפורסמו בשפה הערבית. עוד דרשה עדאלה כי תיפתח חקירה נגד ראש המועצה המכהן. בעתירה נטען, כי מינוי מזכיר המועצה נעשה מטעמים פוליטיים, ואינו עונה על האינטרסים של תושבי הכפר. עוד הודגש, כי מטרת המינויים היתה להכין את היישוב לקראת קבלת מעמדו המוניציפלי העצמאי, אך עד כה לא היה לכך כל ביטוי.

באוקטובר 1999 הוציא בית המשפט צו על-תנאי והורה למשיבים להשיב על טענות עדאלה. בתשובתם הם הביעו הסכמה לפרסם את המכרזים בערבית, אך

סירבו לבטל את מינוי מזכיר המועצה או לפרסם מכרז פומבי חדש למשרה. עוד ציינו, כי החקירה שדרשה עדאלה לקיים כבר הושלמה.

היות שהמשיבים סירבו לחשוף בפני בית המשפט את תוצאות החקירה, עתרה עדאלה בדרישה כי יורה להם לעשות זאת. הדיון האחרון בבית המשפט התקיים יום לפני הבחירות המקומיות בכפר, ועל רקע זה עדאלה משכה את העתירה. המשיבים חויבו בהוצאות בסך 5,000 שקלים.

הזכות להשתתף בבחירות לשלטון המקומי

בספטמבר 2000 התקיימו לראשונה בחירות למועצות המקומיות בחמישה יישובים ערבים בנגב: ערעה, חורה, כסייפה, לקיה ושגב שלום. במשך שנים רבות שלטו ביישובים אלה מועצות ממונות, שמונו על ידי משרד הפנים, כשמרבית חבריהן והעומדים בראשן היו מקורבים לתנועת ש"ס.

תושבים רבים אשר פנו לסניף משרד הפנים בבאר שבע וביקשו לרשום בתעודות הזהות את המען האמיתי שבו הם מתגוררים מזה עשרות שנים, נדרשו להמציא אישור תושב מהמועצה המקומית. המועצה המקומית מצידה הודיעה להם כי האישרים יינתנו רק למי ששילם את כל חובותיו למועצה.

איבראיהם אבו מחארב, תושב לקיה, אשר ביקש להגיש את מועמדותו לראשות המועצה במקום, נתקל במדיניות זו, ופנה לעדאלה כדי שתפעל לביטולה. עדאלה פנתה לפרקליטות המדינה וטענה, כי התניית רישום שם הכפר בתעודת הזהות בתשלום החובות למועצה הינה התנייה שרירותית ובלתי חוקית בעליל. כמו כן נטען, כי קיימות דרכים חוקיות אחרות

שבאמצעותן המועצה יכולה לגבות חובות מתושביה, אולם הדרך שבה בחרה המועצה המקומית בלקיה מהווה ניצול לרעה של כוח השלטון, ועומדת בניגוד לכללי המשפט הציבורי והחובה לנהוג בהגינות ובשוויוניות. עוד נטען, כי עצם דרישת משרד הפנים להמצאת אישור תושב, וחוסר הנכונות להסתפק בהודעה מטעם המבקש על פי הוראת סעיף 119 לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965, משמעם הטלת דופי ביושרם ובאמינותם של התושבים, וכי יש בכך הפרת זכותם החוקתית לכבוד ברמה האישית והציבורית.

בעקבות פניית עדאלה הפסיק משרד הפנים מדיניות זו. מר אבו מחארב הורשה לרשום את הכפר לקיה כמענו בתעודת הזהות, ומועמדותו לראשות המועצה אושרה. מר אבו מחארב נבחר לראשות המועצה המקומית לקיה.

חופש ההפגנה והתנועה

נסיונות למניעת הפגנות

בספטמבר 1997 ארגנה ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי הפגנה של תלמידים ערבים מול משרד ראש הממשלה בירושלים, במחאה על הקצבות משרד החינוך לבתי הספר הערבים. תחילה נתנה המשטרה רשיון להפגנה. אולם אחר כך, יום אחד בלבד לפני ההפגנה המיועדת ולאחר שכל ההכנות לקראתה כבר התבצעו, הודיעה המשטרה לוועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, כי יש לשנות את מקום ההפגנה, יש להגביל את מספר המפגינים, וכי על ההפגנה להתקיים במשך פרק זמן קצר בלבד.

מייד עם היוודע הדבר פנתה עדאלה לפרקליטות המדינה, וציינה כי הגבלות אלו, שהוטלו ברגע האחרון, הן בגדר הפרת זכות ההפגנה וחופש הביטוי. שעתיים אחרי שיגור המכתב קיבלה ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי אישור, כי ההפגנה תתקיים כמתוכנן ועל פי הרשיון המקורי.

בדצמבר 1998 ארגנו ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי וארגון מוסאויה הפגנה נוספת של תלמידים ערבים, והפעם מול הכנסת. שלושה ימים בלבד לפני ההפגנה המתוכננת, שוב הודיעה המשטרה למארגנים כי בקשתם לרשיון נדחתה. המשטרה נימקה זאת בכך, שעקב ביקורו של נשיא ארצות הברית בירושלים, שעתיד היה להתקיים ביום שבו היתה ההפגנה אמורה להיערך, אין לה מספיק כוח אדם לשם שמירת הסדר והגנה על שלום הציבור.

שוב פנתה עדאלה לפרקליטות המדינה, והדגישה כי סירובה של המשטרה להוציא רשיון להפגנה מהווה הפרה של חופש הביטוי של המפגינים, ובזכותם לנסות

להשפיע על מקבלי ההחלטות. שעות אחדות לאחר מכן הודיעה המשטרה לוועדת המעקב לענייני החינוך הערבי ולארגון מוסאויה כי ההפגנה תתקיים למחרת היום כמתוכנן.

הזכות להפגין בקמפוס: הגנה על זכויות הסטודנטים באוניברסיטת חיפה

בשנת 1997 הגישה עדאלה, בשם יו"ר ועד הסטודנטים הערבים באוניברסיטת חיפה, מר שאדי זידאן, ערעור לבית המשפט המחוזי בחיפה על הרשעתו בוועדת המשמעת באוניברסיטה, עקב השתתפותו בהפגנה לא-חוקית בשטח הקמפוס. עדאלה טענה כי החלטת ועדת המשמעת לא היתה חוקית, כיוון שיו"ר ועד הסטודנטים הערבים הורשע בשל מעשיה, כביכול, של קבוצת סטודנטים ערבים בקמפוס. נוסף על כך ביקשה עדאלה, כי בית המשפט יקבע ששורת סעיפים בתקנון האוניברסיטה אינם חוקיים כיוון שהם פוגעים בחופש הביטוי: הסעיף הקובע כי רשיון להפגנה יש לבקש שמונה ימים מראש; הסעיף הקובע כי כל כרוז ומודעה יש להגיש לאוניברסיטה לפחות 24 שעות לפני שהחומר מופץ לסטודנטים או נתלה על לוחות המודעות; והסעיף הקובע כי כרוזים ומודעות בשפה הערבית יש להעביר לקצין הביטחון של האוניברסיטה 4 ימים לפני הפצתם ופרסומם. סעיפים אלו, טענה עדאלה, מגבילים את חופש הביטוי באופן החורג מן הנורמות שקבע בעניין זה בית המשפט העליון. זמן לא רב לפני כן קבעה ועדת המשמעת באוניברסיטת תל אביב, כי סעיפים כאלה פוגעים בזכויות יסוד של הסטודנטים.

במאי 1997 הגיעו עדאלה ואוניברסיטת חיפה להסדר בעניין זה, שזכה לאישור בית

ניסיון למנוע את הפגנת תושבי הכפר אום אלפרג'

בג"ץ 5913/98 וקים וקים ואח' נגד משטרת ישראל ואח';
העתירה הוגשה בספטמבר 1998; פסק הדין ניתן בינואר

1999

באוגוסט 1998 פנה הוועד הארצי להגנה על זכויות העקורים בישראל למשטרה בבקשה לקבל היתר להפגין בתחומי מושב בן-עמי בגליל, במחאה על הריסת מסגד ובית קברות. שני מקומות קדושים אלה היו השריד היחיד והאחרון של הכפר אום אלפרג', שמושב בן-עמי שוכן בתחומו ועל חורבותיו. המשטרה דחתה את בקשת הוועד, בטענה ששטח המושב, שהוא אגודה שיתופית, הוא רכוש פרטי, ולכן המושב הוא זה שצריך לתת את הרשיון להפגנה.

בספטמבר 1998 עתרה עדאלה לבית המשפט העליון בשם הוועד הארצי להגנה על זכויות העקורים בישראל נגד המשטרה ונגד מושב בן-עמי. בעתירה טענה עדאלה, כי זכות ההפגנה מעוגנת במשפט הישראלי, וכי אין כל ראייה לכך שההפגנה תסכן את הסדר הציבורי או את בטחון הציבור. עוד טענה עדאלה, כי המשטרה התנערה מאחריותה שלא כדין ולא עמדה בחובתה לכבד את זכות האזרחים להפגין. כן תקפה העתירה את הטענה כי מדובר בשטח פרטי: מאז שהכפר אום אלפרג' נהרס המשיכו תושביו העקורים להיכנס למושב באין מפריע כדי לבקר במסגד, והוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה אף קבעה בשנת 1998 כי המסגד ובית הקברות הם שטח ציבורי.

בית המשפט קיים דיון בעניין זה, ובמהלכו הודיעה המשטרה כי החליטה להגביל את ההפגנה על מנת להבטיח שליטה במצב. זאת ועוד, המשטרה ביקשה מבית המשפט לקבוע, כי גם אם יינתן רשיון

המשפט. במסגרת ההסדר בוטל עונשו של יו"ר ועד הסטודנטים הערבים והומר באזהרה, והאוניברסיטה הסכימה לכונן ועדה פנימית שתבחן את סעיפי תקנון האוניברסיטה המגבילים את חופש הביטוי. האוניברסיטה הבטיחה לנסח תקנון חדש, שייכנס לתוקפו בשנת הלימודים 1997-8, שיעלה בקנה אחד עם חופש הביטוי. שינויים חיוביים אכן נערכו בתקנון, אך הם אינם מספקים.

במהלך שנת 2000 הגנה עדאלה על 3 סטודנטים מאוניברסיטת חיפה, שהועמדו לדין בעקבות הפגנות שקיימו סטודנטים ערבים בקמפוס, נגד אלימות המשטרה ופציעת מפגינים פלסטינים אזרחי המדינה, וביניהם חברי כנסת, במספר הפגנות באותה התקופה.

עדאלה פעלה להגנת זכותם של הסטודנטים להליך הוגן ולייצוג משפטי נאות בפני ועדת המשמעת של האוניברסיטה. כן טענה עדאלה נגד ההגבלות החמורות שהטילה האוניברסיטה על הפגנות בשטח הקמפוס, ונגד העונשים הכבדים - סילוק מהלימודים והשעיה מהלימודים - שהוטלו על סטודנטים עקב השתתפותם בפעילות פוליטית בקמפוס.

בשניים מן המקרים ערערה עדאלה על החלטות של ועדת המשמעת בפני ועדת הערעורים, ובאחד מהם הוחלט על החזרת הדיון מחדש אל ועדת המשמעת. במקרים נוספים התקבלה דרישת עדאלה, כי ועדת המשמעת תדחה את הדיון בעניינם של מספר סטודנטים, לאחר שהדיון בהם נקבע בניגוד להוראות תקנון המשמעת תוך פגיעה בזכות אותם סטודנטים להליך הוגן. במאי 2000 החליטו דיקן הסטודנטים וועדת המשמעת של אוניברסיטת חיפה לבטל את כל ההליכים נגד הסטודנטים הערבים.

להפגין במקרה זה, לא יהווה הדבר תקדים להענקת רשיונות כאלו בעתיד. בינואר 1999, בעקבות העתירה, הסכימה המשטרה לתת רשיון להפגנה שבה ישתתפו לכל היותר 300 איש שיתכנסו סמוך להריסות המסגד, בתנאי שהם ייכנסו למושב באוטובוסים ושהנאומים שיינשאו במהלך ההפגנה לא יושמעו באמצעות רמקולים. הסדר זה לא הגביל את זכותם של העקורים או של כל אדם אחר לחזור ולהפגין באותו מקום בעתיד.

ניסיון למניעת הצגת תיאטרון בסוחמאתה

סוחמאתה הוא כפר בגליל שתושביו גורשו ממנו בשנת 1948. הכפר נהרס לאחר מכן ותושביו לא הורשו לחזור אליו. ועד עקורי הכפר, הפועל, במסגרת הוועד להגנה על זכויות העקורים, לשימור המורשת של הכפר, ביקש להעלות מחזה על תולדות סוחמאתה בחצר הכנסייה בכפר. המשטרה והמועצה האזורית "אשר" אסרו על קיום הכינוס במקום ועל העלאת המחזה. בתחילה, טענה המועצה האזורית כי על המארגנים לקבל רשיון מהמשטרה. כשפנו המארגנים למשטרה, הם נדרשו להשיג אישור מהמועצה האזורית אשר העלתה שורה ארוכה של דרישות "בטיחותיות" כתנאי למתן האישור.

עדאלה פנתה בשם הוועד לראש המועצה האזורית ולמשטרה, וטענה כי למועצה האזורית אין שום סמכות להתערב באירוע מעין זה, וכי לאירוע כזה כלל לא נדרש רשיון משטרתית. עוד טענה עדאלה, כי לא נדרשים כל אמצעי בטיחות במקום, שהרי מדובר במופע של תיאטרון אוונגרדי, המועלה שלא על במה ובלי תאורה, אמצעים להגברת קול או ציוד כלשהו, והצופים אמורים לשבת על

הקרע ובסך הכל לצפות בהופעה קצרה. בעקבות התכתבות עם שני גורמים אלה, שבמסגרתה הודיעה עדאלה למועצה האזורית "אשר" ולמשטרה כי תנקוט בצעדים משפטיים נגדם, הם הודו כי אין להן שום סמכות למנוע את העלאת המחזה, והוא אכן הוצג בחצר הכנסייה בסוחמאתה.

צו איסור כניסה לגדה המערבית כנגד סטודנט

בג"ץ 1964/2000 מחמוד מחאמיד ואח' נגד משה יעלון, אלוף פיקוד המרכז; העתירה הוגשה במאוס 2000; פסק הדין ניתן באפריל 2000

העותר, מחמוד מחאמיד, הוא אזרח ישראל בן 22, תושב אום אלפחם. מחאמיד הינו בעל תואר ראשון מאוניברסיטת אלנג'אח, והוא התקבל ללימודי תואר שני באוניברסיטת ביר-זית ברמאללה שהחלו בחודש פברואר 2000. בינואר 2000 הוציא אלוף פיקוד המרכז צו שאסר עליו להיכנס לתחומי הגדה המערבית במשך שישה חודשים, ובכך נמנע ממנו ללמוד.

סמוך לאחר מכן, פנתה עדאלה ליעלון בדרישה כי יבטל את הצו. לאחר שסירב, עתרה עדאלה, במאוס 2000, בשם מחאמיד לבית המשפט העליון וטענה, כי החלטת אלוף פיקוד המרכז הפרה את זכות העותר להשמיע את טיעוניו, את זכות התנועה שלו, את זכותו לרכוש השכלה, ואת חופש ההתאגדות והביטוי שלו. עוד טענה עדאלה, כי ההסתמכות על טעמי ביטחון חסויים מפרה את זכותו של העותר להליך הוגן, כיוון שאין לו שום יכולת לתקוף את הראיות נגדו. זאת ועוד, האיש מעולם לא נחקר, נאסר או הורשע בשל עבירה פלילית או בשל פגיעה בבטחון המדינה, או ביחס לחומר שבעקבותיו הוצא צו הגבלת התנועה לגביו. אם אכן הוא מהווה סכנה,

“לאומנית” והשתתפות בהפגנות ותהלוכות, ובכלל זה הפגנה מול כלא מגידו ותהלוכה לציון “יום האדמה”.

עדאלה פנתה לאלוף פיקוד המרכז וטענה כי הצו אינו חוקי, וכי כל פעילותיו של מר כנאענה נעשו במסגרת חופש הביטוי וההתאגדות המותר בחוק, וכי אינן מהוות בסיס להגבלת חופש התנועה שלו.

ב־19 במארכס, הודיע אלוף הפיקוד על קיצור תקופת ההגבלה לשלושה חודשים.

הגבלת פעילות התנועה האסלאמית

בספטמבר 1999, בעקבות שני נסיונות פיגוע בחיפה ובטבריה, יצאו משטרת ישראל והשב"כ בשורת התבטאויות בדבר הצורך להגביל את כוחה של התנועה האסלאמית בישראל, שנחשדה כי אנשיה עומדים מאחורי שני נסיונות הפיגוע. בין שאר ההצעות שהועלו אז היו: מניעת העברת תקציבים ליישובים הערבים שבהם נבחר לרשות המקומית נציג התנועה האסלאמית; הגברת התערבותה של הממשלה במינוי אימאמים; פגיעה בשכרם של כהני הדת המוסלמים; איסור על הפצת עיתונים שבהם התפרסמו דברים שהם בגדר “שלהוב יצרים”; הגבלת כינוסיה של התנועה האסלאמית וסגירת כמה ממוסדותיה.

מייד עם פרסום ההמלצות הללו שיגרה עדאלה מכתבים לראש הממשלה, לשר לבטחון פנים וליועץ המשפטי לממשלה, ובהם הביעה התנגדות לאמצעים הגורפים שהציעו כוחות הביטחון. עדאלה טענה, כי מדובר באמצעים בהיקף נרחב שלא לצורך, שיש בהם כדי לפגוע בהתנהגות חוקית של יחידים, וכי מעשיהם של פרטים אינם יכולים להצדיק את רדיפתה של התאגדות חוקית. עוד ציינה עדאלה, כי גם אם ייושם

טענו נציגי עדאלה בדיון, מדוע הוא יכול להלך חופשי בחיפה, בתל אביב, או אפילו בבית המשפט עצמו – אך מונעים ממנו ללמוד באוניברסיטת ביר זית?

ההסבר היחיד שנתנה המדינה לצו הגבלת התנועה היה, שמחמוד מחאמיד חשוד בכך שהוא חבר בארגון הסטודנטים של תנועת החמאס.

באפריל 2000, אחרי דיון אחד (קצר) דחה בית המשפט את העתירה, ובטענה שאין שום סיבה להתערב בה.

במאי 2000 פנתה עדאלה בשם מחמוד מחאמיד לפרקליטות המדינה על מנת לאפשר לו להשתתף בטקס הסיום של התואר הראשון באוניברסיטת אלנג'אח בגדה המערבית. האישור ניתן ביוני 2000. צו ההגבלה כנגד מחאמיד לא חודש.

צו איסור כניסה לגדה המערבית כנגד פעיל פוליטי

ב־12 בינואר 2000, הוציא אלוף פיקוד המרכז צו כנגד אבראהים כנאענה, תושב עראבה, האוסר על כניסתו לגדה המערבית לתקופה של שישה חודשים. ב־1 בפברואר, יום לאחר שהצו נמסר למר כנאענה, פנתה עדאלה ודרשה לקבל את הטעמים להוצאת הצו ואת העתק החומר שהוצג בפני האלוף קודם להוצאתו. רק ב־20 בפברואר התקבלה התשובה, ובה מקצת הטעמים.

מהתשובה עלה כי היותו של מר כנאענה פעיל ב“בני הכפר” היוותה את אחד הטעמים המרכזיים להוצאת הצו כנגדו. התשובה פירטה את הפעילות “הלאומנית” של מר כנאענה, ובכלל זה, השתתפותו במשלחת של תנועת “בני הכפר” שביקרה עצירים מינהליים, חברי החזית העממית, לאחר שחרורם ממעצר ממושך, הנפת דגל פלסטין, חלוקה ומכירה של ספרות

אלימות משטרתית ומדיניות רשויות אכיפת החוק

הריסת בית באום אלסחאלי

בתקופה שבין ינואר 1993 ליוני 1996 הכריז משרד הפנים על 1,395 בתים השייכים ליהודים ו-2,848 בתים השייכים לערבים כעל בתים שנבנו שלא כחוק. עקב מחסור בתוכניות מתאר, והעדף רשיונות בנייה, אזרחים ערבים רבים נאלצים לבנות ללא רשיון. בעבר, בנייה "בלתי חוקית" נרחבת אושרה בדיעבד, מתוך הכרה בנחיצותה. עם זאת, בעוד רק 130 בתים השייכים ליהודים נהרסו בתקופה זו, הרסו הרשויות 2,064 בתים השייכים לערבים.

ב-2 באפריל 1998 הרסה המשטרה שלושה בתים בכפר ה"לא-מוכר" אום אלסחאלי, הגובל בשפרעם. בכפר מתגוררות עשר משפחות בתנאים קשים, בלא חשמל ומים זורמים. הממשלה אינה מאפשרת להם לקבל שירותים בסיסיים או להיכלל בתחום השיפוט של העיר שפרעם הסמוכה. הריסת הבתים בוצעה על פי צו הריסה שהוציא בית המשפט ארבע שנים קודם לכן. תחת הריסות המבנים נקברו חפציהן ותכולת בתיהן של שלושים נפשות, שנותרו ללא קורת גג.

יומיים לאחר ההריסה החלו תושבי הכפר לבנות מחדש את הבתים בעזרת מתנדבים. עם רדת החשיכה תקפו אנשי כוחות הביטחון את תושבי הכפר והפעילים הפוליטיים שנאספו בו. מסוק חג מעל אום אלסחאלי ופיזור גז מדמיע על הקהל, שהיו בו גם ילדים רבים. השוטרים הכו את המפגינים, ירו עליהם כדורי גומי ואף כדורים חיים. המאבק נמשך כל הלילה, מפגינים רבים נזקקו לאשפוז בבית חולים.

ב-6 באפריל קיימה האוכלוסייה הערבית

רק חלק מההמלצות, יהיה בכך משום הפרת זכויותיהם של האזרחים הערבים בישראל, וכן הטלת עונש קולקטיבי על יישובים שבהם מכהנים נבכרי ציבור מן התנועה האסלאמית שנבחרו באופן דמוקרטי. זאת ועוד, בפנייתה של עדאלה הודגש כי אם יותר מממשלה לפעול מעל לחוק, תהיה בכך משום פגיעה ברשות השופטת, כיוון שלמעשה יפעלו כוחות הביטחון כמעין שופטים, דבר שיגרום גם לפגיעה חמורה בזכויות יסוד כמו חופש הביטוי והאסיפה והזכות לשוויון.

על פי דיווחי העיתונים, החליטה הממשלה לא ליישם את ההמלצות וההצעות של כוחות הביטחון.

במהלך שנת 2000 הוצאו צווי הגבלה נגד פעילים של התנועה האסלאמית ופעילים ערבים אחרים.

שביתה כללית במחאה על הריסת הבתים ואלימות המשטרה באום אלסחאלי. כ־1,000 מפגינים צעדו משפרעם אל הכפר להביע סולידריות עם תושבי הכפר. עדאלה נתנה סיוע משפטי לעצורים בעקבות ההפגנות באום אלסחאלי. העצורים שוחררו אחרי שבית המשפט קיבל את טענות נציגי עדאלה ועורכי דין אחרים שהתנדבו לסייע בייצוג העצורים, כי המפגינים הגיבו באופן ספונטני על ההתקפות הפרובוקטיביות של המשטרה, ולא היוו כל איום על בטחון הציבור או על הסדר הציבורי.

אלימות המשטרה באום אלפחם

במאי 1998 הודיע צה"ל לכמה מתושבי אזור אום אלפחם, כי 18,000 דונם קרקע שבבעלותם, הנמצאים סמוך לעיר באזור אלרוחה, יוכרוזו כשטח צבאי סגור. לבעלי הקרקעות נמסר, כי הם יוכלו לעבד אותן רק בסופי שבוע ורק אחרי שיקבלו את האישורים המתאימים וישיגו פוליסות ביטוח יקרות שישחררו את צה"ל מכל אחריות לפגיעה בהם. בחודשים שלאחר מכן שיגרו התושבים מכתבי מחאה והפגינו נגד ההחלטה, אך לא זכו לתגובה מגוף ממשלתי כלשהו.

ב־27 בספטמבר 1998 הרסו אנשי כוחות הביטחון אוהל מחאה שהוקם באלרוחה והכו את התושבים שישבו בו. שוטרים ואנשי משמר הגבול הקיפו את בית הספר התיכון באום אלפחם, ירו על התלמידים ועל המורים גז מדמיע, כדורי גומי ואף אש חיה. בשלושת ימי ההתנגשויות נפצעו כ־400 מתושבי הכפר, וכ־70 מהם אושפזו בבתי חולים, ובהם גם ראש עיריית אום אלפחם, השייח' ראאד סלאח. על אף העובדה שעשרות מתושבי אום אלפחם נעצרו בעת הפגנות המחאה, ורבים הוכו

בעת מעצרו ונמנע מהם לפגוש עורכי דין – הצביע הרוב בכנסת נגד הקמת ועדת חקירה עצמאית שתחקור את האירועים. עדאלה פנתה ליועץ המשפטי לממשלה בדרישה לחקור את התנהגות המשטרה ואת האלימות שהפעילה באום אלפחם.

בינואר 2000 הודיע היועץ המשפטי לממשלה, כי החליט לאמץ את מסקנותיה של ועדת בדיקה פנימית של המשטרה בעניין זה. הוועדה ניקתה את המשטרה מאחריות להתנגשויות באום אלפחם, והמליצה לבטל תלונות שהוגשו נגד שוטרים מסוימים עקב הקושי בזיהויים.

החלטת היועץ המשפטי לממשלה גררה מחאות וגינויים מגופים ומאישים שונים. ראש לשכת עורכי הדין גינה את ההחלטה כמהלומה על שלטון החוק, השוויון בעיני החוק ואכיפת החוק בישראל. בעקבות המחאות החליט היועץ המשפטי לממשלה להחזיר את התיק לחקירת המחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים, וזו הודיעה בפברואר 2000 כי החקירה תיפתח מחדש בעקבות "ראיות חדשות".

אלימות המשטרה בלוד

ב־21 ביוני 1999 פתחו שוטרים בירי של כדורי מתכת מצופים בגומי על תושבים ערבים, שהפגינו נגד הריסת ביתה של משפחה ערבית בעיר לוד. הירי בוצע מטווח קצר וכוון לראשיהם של המפגינים. 16 מפגינים נפצעו בהם ח"כ עזמי בשארה.

ההפגנה באה על רקע מצוקתם של התושבים הערבים בלוד, המהווים כחמישית מכלל 70,000 תושבי העיר. רובם גרים בשלוש שכונות מצוקה צפופות ומוכות פשע. הם נאלצים לבנות את בתיהם באופן בלתי חוקי, מאחר שמינהל מקרקעי ישראל אינו מקצה להם קרקעות, והעירייה אינה נותנת להם אישורי בנייה.

למחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) במשרד המשפטים, וביקשה לחקור את המקרה ולהמליץ להעמיד את קצין המשטרה לדין פלילי. מח"ש העבירה את התיק למשטרה כדי להעמיד את אותו שוטר לדין משמעתי בלבד.

איום על אזרח ערבי במחסום של הצבא

בנובמבר 2000 בשעות הערב נסע האזרח הערבי מר ל. יחד עם רעייתו שהיא אזרחית מדינה זרה דרך מחסום מודיעין בדרכו צפונה. כשהגיעו בני הזוג אל המחסום התבקש מר ל. להציג את תעודת הזהות שלו. מר ל. הציג את תעודת הזהות שלו והחייל בדק. החייל פנה לאשה וביקש לראות גם את תעודת הזהות שלה. מר ל. ענה כי אשתו אינה דוברת עברית וכי היא אזרחית זרה. החייל ביקש לראות את הדרכון שלה. הגב' ל. הראה לחייל את הדרכון. כשביקש החייל להחזיק בדרכון, תהה מר ל. מדוע לאחר שהחייל כבר בדק וראה את הדרכון, הוא צריך להחזיק אותו בידו. תגובתו של החייל לתהייתו של מר ל. היתה כיוון הרובה שלו לעברו של מר ל. שלוה בצעקות: "אני אפוצץ לך את הראש".

עדאלה פנתה ליועץ המשפטי לממשלה כדי שימליץ על העמדת אותו חייל לדין פלילי. האחרון הפנה את עדאלה אל הפרקליטות הצבאית. הפרקליטות הצבאית השיבה כי היא אינה מצליחה לאתר את החייל המאיים, וזאת למרות שעדאלה מסרה את הפרטים המדוייקים של האירוע ובמחסום היו חיילים ספורים בלבד.

העירייה והמדינה משקיעות לעומת זאת משאבים רבים בקליטת עולים חדשים בעיר.

בעקבות אלימות המשטרה בלוד פנתה עדאלה ליועץ המשפטי לממשלה ולראש הממשלה בדרישה שתוקם ועדת חקירה. בפנייה הודגש, כי האירועים באום אלסחאלי, באום אלפחם ובלוד מלמדים, שהמשטרה נוקטת באורח שיטתי באלימות נגד מפגינים ערבים. כן דרשה עדאלה כי יומצאו לה הנחיות המשטרה ביחס לשימוש בכוח נגד מפגינים, ובמיוחד הוראות הפתיחה באש חיה. נוסף על כך התבקשה המשטרה להעביר את הנתונים לגבי מספר התלונות שהוגשו נגד שוטרים בגין אלימותם כלפי מפגינים בשנתיים הקודמות.

בנובמבר 1999 הועברו לעדאלה ההנחיות בדבר פתיחה באש. שאר הנתונים לא הועברו.

הכאת אזרח ערבי על ידי קצין משטרה

ב-5 ביולי 2000 נסע ד"ר עווד אבו פריח, תושב רהט, במכוניתו לעבודתו. קצין משטרה שנהג במכונית פרטית הורה לד"ר אבו פריח לעצור בצד הדרך. לאחר שעצר, שאל ד"ר אבו פריח מדוע השוטר הורה לו לעצור בצד, ומדוע עשה זאת תוך התקרבות מסוכנת של מכוניתו אליו? קצין המשטרה, שלא הזדהה, צעק עליו והורה לו לצאת מהמכונית. ד"ר אבו פריח סירב. השוטר הכה במכת אגרוף בחזהו של ד"ר אבו פריח והמשיך לצעוק עליו. ד"ר אבו פריח התקשר למשטרה בטלפון נייד וביקש עזרה. השוטר לקח את מכשיר הטלפון הנייד מידו של האזרח, דיבר עם המוקד המשטרתי, ואמר, בין היתר: "תפסתי איזה ערבי והוא יצא לי דוקטור". עדאלה פנתה

אלימות המשטרה נגד סטודנטים ערבים

במאי 2000 הגישה עדאלה תלונות למחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) במשרד המשפטים, בשמם של סטודנטים ערבים באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת חיפה. הסטודנטים בשתי אוניברסיטאות אלו ארגנו הפגנות בעקבות אלימות המשטרה בסח'נין באירועי יום האדמה במארס 2000. בשני הקמפוסים פיזרה המשטרה את ההפגנות תוך שימוש באלימות רבה. עדאלה דרשה, כי משרד המשפטים יפתח מייד בחקירה נגד השוטרים, בהתבסס על עדויות הסטודנטים. בעקבות התלונות נפגש שר המשפטים עם נציגי הסטודנטים משתי האוניברסיטאות, ונפתחה חקירה במח"ש. בינואר 2001 התקבלה בעדאלה תשובה ממח"ש ובה הודעה על סיום החקירה בתלונה שהוגשה, ועל ההחלטה על סגירת התיקים ואי העמדה לדין של השוטרים "מחוסר ראיות מספיקות". בד בבד עם קבלת התשובה על סגירת התיקים נגד השוטרים האלימים, הוגש כתב אישום בבית המשפט השלום בירושלים כנגד שלושה סטודנטים ערבים מאוניברסיטת העברית בגין התפרעות ותקיפת שוטרים.

איסור פגישה עם עורך דין

בסוף אפריל 2000 נעצרו שני אחים תושבי הכפר אכסאל שבגליל עקב חשד לביצוע עבירות נגד בטחון המדינה. בית משפט השלום בנצרת הטיל על החקירה צו איסור פרסום. עם מעצרו של שני האחים הוציא שירות הבטחון הכללי צו נוסף, האוסר על שני האחים לפגוש את סניגורם. בני המשפחה פנו לעדאלה שבוע אחרי מעצרו של האחים, ובדיון להארכת

מעצרו בפעם השנייה בבית משפט השלום בנצרת, ייצגו אותם עורכי הדין של עדאלה, ללא שפגשו את העצורים. עורכי הדין של עדאלה התריעו על מצבו הנפשי המעורער של אחד האחים, המקבל מזה שנים טיפול פסיכיאטרי, וביקשו לשלוח אותו מייד לבדיקת פסיכיאטר ולמנוע את בידודו המוחלט.

בית משפט השלום נעתר לבקשה המשטרה והאריך את מעצרו של שני האחים בעשרה ימים. כמו כן, בית המשפט נעתר לבקשת הסניגורים להביא את אחד האחים בפני הפסיכיאטר המחוזי לשם בדיקתו ומתן חוות דעת באם הוא מסוגל לעמוד לדין.

עדאלה פנתה לבית המשפט המחוזי בנצרת, ודרשה לשחרר את האחים או לחלופין לקצר את תקופת מעצרו ולאפשר להם להיפגש עם פרקליטיהם. בית המשפט המחוזי דחה את שני העררים שהוגשו לו. לאחר שעברו עשרה ימים בהם שהו שני האחים במעצר ללא שהורשו להיפגש עם סניגורם, ביקש השב"כ להאריך את תקופת מניעת המפגש בחמישה ימים נוספים. חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ז-1996 מעניק לשב"כ את הסמכות למנוע מפגש בין חשוד בעבירת בטחון לבין סניגורו במשך עשרה ימים. בתום עשרת הימים ניתן להאריך את תקופת המניעה באחד עשר ימים נוספים באישור היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית המשפט המחוזי.

השב"כ קיבל את אישור היועמ"ש וכן את אישור נשיא ביהמ"ש המחוזי בנצרת להארכת תקופת המניעה בחמישה ימים נוספים. עדאלה הגישה לבית המשפט העליון ערר על החלטת נשיא ביהמ"ש המחוזי לאשר את הארכת צו מניעת המפגש. בעקבות הגשת הערר ובטרם התקיים דיון בבית המשפט העליון הודיעו

זכות ההתאגדות

רישומה של עדאלה כעמותה

בין הפעולות הראשונות של עדאלה היתה הטיפול ברישומה שלה כעמותה. עדאלה נתקלה בקשיים שמעמיד רשם העמותות בפני רישום עמותות, ובמיוחד בפני רישום עמותות ערביות. בנובמבר 1997 הגישה עדאלה בקשה להירשם כעמותה, על פי חוק העמותות, תש"ם-1980. כעבור שבועיים ביקשה עדאלה לדעת מה מצב הבקשה ונענתה, כי על הארגון להמתין שלושה חודשים עד שיגיע אישור הרישום. בעקבות זאת פנתה עדאלה לפרקליטות המדינה, בטענה שהשהיית הטיפול בבקשה מפרה את חופש ההתאגדות ואת חופש הביטוי. עדאלה דרשה כי מעמדה כעמותה יאושר בתוך שבוע, והדגישה כי על פי חוק העמותות, תש"ם-1980, חובת הרישום היא מיידית. חמישה ימים לאחר הפנייה, ב-25 בדצמבר 1997, קיבלה עדאלה אישור רישום עמותה.

הסירוב לרשום כעמותה את הוועד הארצי להגנה על זכויות העקורים

ע"ש 7075/99 (בבית המשפט המחוזי בירושלים) הוועד הארצי להגנה על זכויות העקורים בישראל ואח' נגד רשם העמותות; הערעור הוגש במאי 1999

במאי 1999 סירב רשם העמותות לרשום את עמותת "הוועד הארצי להגנה על זכויות העקורים בישראל" בנימוקים הבאים: שם העמותה עלול להטעות את הציבור; הפעילות שמתכננת העמותה אינה חוקית; העמותה פוגעת באינטרס הציבורי.

נציגי השב"כ לפרקליטי עדאלה שהם יכולים לפגוש את העצורים.

בהמשך הדברים הוגש נגד שני האחים כתב אישום לבית המשפט המחוזי בנצרת, באשמת השתייכות לארגון עוין, החזקת נשק באופן בלתי חוקי וכניסה שלא כחוק לבסיס צבאי.

כבר בעת הדיון הראשוני בבית משפט השלום בנצרת, הפנה נציג עדאלה את תשומת לב בית המשפט לכך, שאחד האחים, סמי אסעד, סובל ממחלת נפש חמורה, וכי בעבר הוא ניסה להתאבד. בעת הדיון בהארכת המעצר השנייה שוב חזרו פרקליטי עדאלה על כך שאסעד סובל ממחלת נפש ומסכן את עצמו. לבית המשפט הוגש מסמך המעיד, כי רשיון הנהיגה שלו נשלל בשל מחלתו. לאור כל זאת ביקשו הפרקליטים לשחררו. בית המשפט לא נענה לבקשה וגם לא הורה על השגחה מיוחדת, שתמנע ממנו להתאבד.

כתב האישום הוגש נגד האחים אחרי שהיו במעצר למעלה מחודש ימים. השב"כ שלח את סמי אסעד לבדיקה בבית החולים לחולי נפש שער מנשה, ושם, אחרי זמן לא רב, קבעו הרופאים כי הוא כשיר לעמוד למשפט. כעבור חודש וחצי, באמצע יוני 2000, סמי אסעד שם קץ לחייו בבית המעצר קישון. בעקבות ההתאבדות, פנה עו"ד ריארד אניס בדרישה למינוי שופט חוקר שיחקור את נסיבות המוות.

הוועד הארצי להגנה על זכויות העקורים בישראל הוא ארגון-גג של "הפליטים הפנימיים" או "העקורים", פלסטינים אזרחי ישראל שנעקרו מבתיהם ומיישוביהם ב-1948, וחיים ביישובים אחרים. העקורים מהווים כ-20% מהאוכלוסייה הפלסטינית בישראל. הם אינם יכולים לחזור לכפריהם, שלעתים נמחו כליל מעל פני האדמה, ורכושם הופקע על ידי חוק נכסי נפקדים. מייד לאחר הודעת רשם העמותות על סירובו לרשום את העמותה, ערערה עדאלה בפני בית המשפט המחוזי בירושלים. עדאלה טענה, כי על פי חוק העמותות, תש"ם-1980 ועל פי תקדימים שנפסקו בבית המשפט העליון מהווה סירוב הרשם לרשום את העמותה הפרת זכות ההתאגדות והאסיפה.

על פי הסכם שהושג בעקבות הערעור, יירשם ועד העקורים כעמותה בשמו המקורי, וכן יעמדו בעינן מטרות הוועד ותוכנית הפעולה שלו. שינוי קל הוכנס באמנת ההתאגדות של הוועד. ההסכם קיבל את אישורו של בית המשפט.

סירוב מתן אישור ניהול תקין לאגודת הגליל

אגודת הגליל היא העמותה הגדולה והוותיקה ביותר מבין הארגונים הפועלים בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל. מדי שנה בשנה מקבלת אגודת הגליל מן הממשלה מענקים לפרויקטים שונים. בשנת 1999 החליטה הממשלה, כי העברת התמיכה לעמותות תותנה בהמצאת אישור על ניהול תקין מרשם העמותות.

אגודת הגליל אכן פנתה לרשם העמותות, ואז מצאה עצמה נתונה לחקירת שתי וערב. הרשם דרש מן האגודה להמציא לו הררי מסמכים על פעילותה במשך 20 שנה, כולל מסמכי הייסוד של האגודה,

פרוטוקולים משיבות הנהלה, דו"חות כספיים מבוקרים ודו"חות פעילות. נוסף על כך הציג רשם העמותות עשרות שאלות בנוגע לכל היבטי הניהול של האגודה והליכים שונים בה. הרשם הקפיא בכל תקופת החקירה את כל המענקים שהממשלה כבר התחייבה להעביר, ומנע מהאגודה להגיש בקשות לסיוע בעתיד.

במשך שלושה חודשים ניסתה האגודה למלא אחר כל דרישות הרשם ולפתור את הבעיה, אך ללא הועיל. עקב המצור הכלכלי – שכן בהוראת הרשם לא הועברו לאגודה כספים שלגביהם התחייבו משרדי המדע, איכות הסביבה והחקלאות – לא יכלה האגודה לשלם את שכרם של עובדי המרכז למחקר ופיתוח (מו"פ) השייך לה.

באוגוסט 1999 פנתה עדאלה לפרקליטות המדינה בשם אגודת הגליל, וטענה כי פעולות רשם העמותות נעשות תוך חריגה מסמכותו. עדאלה הדגישה כי שום חוק או תקנה לא הסמיכו את רשם העמותות לנקוט צעדי התערבות שרירותיים מעין אלו. לא ייתכן, טענה עדאלה, כי באין קריטריונים ברורים ולא-מפלים, שיקבעו כיצד יש להשיג אישורים על ניהול תקין, ובלא הוראת חוק שתגדיר את סמכויותיו, יוכל הרשם לפעול מתוך שיקול דעתו המוחלט ביחס לאגודה ולמקורותיה הכספיים.

בעקבות זאת ובעקבות לחץ ציבורי התקיימו פגישות בין אנשי רשם העמותות לבין נציגי אגודת הגליל, וכתוצאה מהן קיבלה האגודה אישור זמני על ניהול תקין, הוזרמו אליה תקציבים שהובטחו לה, והותר לה להגיש בקשות למענקים נוספים.

הזכות לאזרחות

עדאלה ייצגה מספר רב של מקרים בנושא הזכות לאזרחות ו/או תושבות בישראל. במרבית המקרים המדובר היה בזכות של בני ובנות זוגם של אזרחים ערבים לקבל מעמד בישראל. מספר מקרים עסקו בזכותם של ילדיהם של ערבים אזרחי ישראל שנולדו בחו"ל, לקבלת אזרחות ותעודת זהות ישראלית. טיפולו של משרד הפנים בהם ובאחרים מלמד על האפליה בינם לבין יהודים במצב דומה או זהה. להלן מספר דוגמאות של מקרים אשר טופלו בעדאלה.

בניהם של ערבים אזרחי ישראל שנולדו בחו"ל

בשנת 1999 ייצגה עדאלה 3 מקרים של בנים לערבים אזרחי ישראל שנולדו בחו"ל. בכל אחד משלושת המקרים הללו סירב משרד הפנים להעניק לאנשים אלו אזרחות ותעודת זהות ישראלית. משרד הפנים הודיע להם כי אין להם זכות לגיטימית לקבל אזרחות, הנפיק להם אשרת תייר, ודרש כי יחדשו אותה מדי שלושה חודשים.

עדאלה פנתה לפרקליטות המדינה בכל אחד ממקרים אלה, בנימוק שהם זכאים לאזרחות ישראלית מכוח לידה. ילדיהם של אזרחים ישראלים זכאים באופן אוטומטי לאזרחות על פי חוק האזרחות, תשי"ב-1952. עדאלה דרשה להכיר בהם כאזרחים ולהנפיק להם תעודת זהות ישראלית, וכי שר הפנים יוציא הנחיה לכל עובדי המשרד ובה פירוט הוראות החוק ביחס לאזרחות, והוראה להפסיק את המדיניות המפלה נגד אזרחים פלסטינים וילדיהם. עדאלה הדגישה, כי המקרים הרבים שבהם נתקלים ערבים באפליה

מסוג זה, מעידים על קיומה של מדיניות מכוונת מצד משרד הפנים.

שני מקרים נפתרו בהצלחה, כאשר המדינה הכירה בהם כאזרחים. במקרה השלישי טענה פרקליטות המדינה, כי בידי משרד הפנים מידע לפיו עזב אביו של הפונה את הארץ קודם ל"תאריך הקובע" בחוק האזרחות (14 ביולי 1952), וכי לכן האב אינו אזרח ישראלי ואינו יכול להקנות את האזרחות לבנו. דרישת עדאלה לעיין בחומר שבידי משרד הפנים טרם נענתה. עדאלה ממשיכה בטיפול, מול פרקליטות המדינה, בדרישה לשינוייה של מדיניות האפליה המכוונת בנושא זה, שמשרד הפנים אינו מודה בקיומה, ודורשת כי שר הפנים יוציא הנחיות מפורשות בעניין זה לעובדי מינהל האוכלוסין.

התניית מתן אזרחות ישראלית בויתור על אזרחות קודמת

באוקטובר 1999 פנתה עדאלה לפרקליטות המדינה בשם אשה הנשואה לאזרח ערבי, לאחר שמשרד הפנים סירב להעניק לה אזרחות ישראלית אם לא תוותר על אזרחותה הרומנית. בני הזוג נישאו ברומניה בשנת 1990, והשתקעו בישראל בשנת 1992. האשה ביקשה אז לקבל אזרחות ישראלית. משרד הפנים הודיע לה, כי תחילה עליה לבקש רשיון לשיבת קבע, ולאחר מכן לחכות חמש שנים לפני שתהיה זכאית לאזרחות ישראלית. האשה פעלה כך, ובשנת 1993 קיבלה מעמד של תושבת קבע. בשנת 1998, כאשר הגישה בקשה לקבלת אזרחות ישראלית, נאמר לה במשרד הפנים כי עליה לוותר על אזרחותה הרומנית, כתנאי לקבלת האזרחות הישראלית.

עדאלה פנתה למשרד הפנים, בהסתמך על סעיף 7 לחוק האזרחות, תשי"ב-1952,

הפוטור את בני זוגם של אזרחים ישראלים מוויתור על אזרחותם הקודמת. עדאלה דרשה כי משרד הפנים יחדל מנוהג לא-חוקי זה, יעניק אזרחות לאשה, ויוציא הנחיות לעובדי המשרד ברוח הוראות חוק האזרחות. כמו כן טענה עדאלה כי סירוב שר הפנים לעשות שימוש בסמכות המוענקת לו בחוק, והמאפשרת לו לפטור בני זוג של אזרחים ישראלים מתנאים להתאזרחות, ובכלל זה ויתור על אזרחות קודמת, הינו מפלה, וחמור במיוחד, בשל העדר דרישה דומה ממי שמתאזרח מכוח חוק השבות.

בינואר 2000 הודיע משרד הפנים לעדאלה, כי בקשת האשה לאזרחות התקבלה, וכי היא לא תידרש לוותר על אזרחותה הקודמת. האשה קיבלה דרכון בתוך שבוע.

עם זאת, משרד הפנים לא הוציא הנחיות לעובדי המשרד ברוח דרישות עדאלה, וההתכתבות בעניין זה עם פרקליטות המדינה נמשכת.

סירוב להעניק רשיון לישיבת קבע בנימוק של "עבר פלילי" של בן הזוג שהינו אזרחי ישראלי

באוקטובר 1999 פנתה עדאלה למנהל מינהל האוכלוסין בעניינה של אשה מן הגדה המערבית שנישאה לערבי אזרחי ישראל. בני הזוג נישאו בשנת 1993, והשתקעו בחיפה באותה שנה. כל בקשותיה של האשה לקבלת מעמד של תושבת זמנית, נידחו ללא הנמקה.

בעקבות פנייתה זו של עדאלה, הודיע מנהל מינהל האוכלוסין כי בקשותיה של האשה לקבלת מעמד של תושבת סורבו בשל עברו הפלילי של בעלה, וציין, כי תיקים נגד הבעל עודם פתוחים במשטרה. עדאלה פנתה בעניין זה לפרקליטות

המדינה, דרשה כי יינתן לאשה מעמד של תושבת, ואימה בפנייה לערכאות. בפנייתה ציינה עדאלה, כי הסירוב למתן מעמד של תושבת לאשה בשל עברו הפלילי של בעלה אינו מוצדק, כיוון שלא היה לכך כל קשר עם האשה עצמה. עוד טענה עדאלה, כי בעצם הימצאה של האשה בישראל אין כל סכנה למדינה, וכי לילדי בני הזוג הזכות לחיות עם אמם. כן צוין, כי העבירות שעבר הבעל היו בעבר הרחוק, והן היו עבירות קלות בלבד. לפיכך דרשה עדאלה כי לאשה יינתן מעמד של תושבת, וכי תופסק המדיניות של התניית הענקת מעמד בהעדר עבר פלילי של בן הזוג שהנו אזרחי ישראלי.

בפברואר 2000, בהוראת פרקליטות המדינה, הכיר משרד הפנים באשה כתושבת ארעית, כצעד הראשון בתהליך לקבלת אזרחות.